

JACK TRAYNOR^{1, 2}

Egy konzervatív forradalmár Hitler ellen: Dr. Hans Ebeling politikai küzdelme és ellenállása, 1919–1945

*A Conservative Revolutionary Against Hitler:
The Political Struggle and Resistance of
Dr Hans Ebeling, 1919–45*

Fordította: Békési Lilla³

Absztrakt

Jelen cikk Hans Ebeling (1897–1968) életét és eszméit vizsgálja, aki a nemzetiszocializmus korai jobboldali ellenzője volt. Ebeling, aki a Weimari Köztársaság idején publicista és a Német Ifjúsági Mozgalom vezetője volt, szakított a jobboldali ortodoxiával, támogatta Németország szorosabb együttműködését a Szovjetunióval, és ellenezte a hitleri mozgalom terjedését. A nácik hatalomra kerülése után Ebelinget 1934-ben Hollandiába, Belgiumba, majd Nagy-Britanniába száműzték, ahol tartós propagandakampányt indított az új német rezsim ellen. Annak ellenére, hogy egy háborús Gestapo-jelentés „a nemzetiszocializmus egyik legnagyobb ellenségének” nevezte, a történetírásban ismeretlen és figyelmen kívül hagyott alak maradt. A szöveg feltárja antináci ellenállásának szellemi alapjait, összehasonlítva álláspontját a nácizmust toleráló, konzervatív forradalmi kortársaival, és megvizsgálja, miért nem befolyásolták ötletei a háború utáni politikát.

Kulcsszavak: konzervatív forradalom, Német Ifjúsági Mozgalom, Weimari Köztársaság, Hitlerrel szembeni német ellenállás

1 Ez a kiadvány a „Taighde Éireann – Research Ireland” pénzügyi támogatásával, a GOIPG/2022/929 számú pályázat keretében végzett kutatás eredményeként jött létre. Hálámat fejezem ki továbbá az MCC vendégkutatói ösztöndíjprogramjának is.

2 Vendégkutató, Mathias Corvinus Collegium, ORCID: 0000-0002-8646-3537.

3 Fordító, data scientist, Századvég.

Abstract

This article examines the life and ideas of Hans Ebeling (1897-1968), an early opponent of National Socialism from the political right. A publicist and German Youth Movement leader in the Weimar Republic, Ebeling broke with right-wing orthodoxy by supporting a greater German alignment with the Soviet Union and by opposing the growth of the Hitler movement. Following the Nazi seizure of power, Ebeling waged a sustained propaganda campaign against the new regime following his exile in 1934 to the Netherlands, Belgium, and Great Britain. Despite a wartime Gestapo report identifying him as “one of the greatest enemies of National Socialism,” he has remained an obscure and overlooked figure in historiography. The article explores the intellectual foundations of his anti-Nazi resistance, contrasting his stance with his Conservative Revolution contemporaries who tolerated Nazism, and considers why his ideas failed to influence post-war politics.

Keywords: Conservative Revolution, German Youth Movement, Weimar Republic, German resistance to Hitler

Egy évtizeddel Sophie Scholl vagy Claus von Stauffenberg híres náci-ellenállása előtt Dr. Hans Ebeling már jelen volt. Bár a krefeldi publicista és Német Ifjúsági Mozgalmi vezető 1934-es Németországból való menekülése után könyörtelen propagandakampányt folytatott a náci rezsim ellen, Ebeling alig kapott figyelmet a mainstream történetírásban. Csak egyetlen, kevéssé ismert monográfia foglalkozott vele.⁴ Míg Ebeling háború alatti együttműködése és egy náciellenes kiadvány közös szerkesztése a katolikus ifjúsági vezető Theo Hespersszel legalább két mű tárgyát képezte, ezek középpontja inkább Hespers volt.⁵ Ezenkívül Ebelinget csak kevéssé említették a (többnyire német nyelvű) tudományos irodalomban, egyébként pedig a Német Ifjúsági Mozgalomhoz és a konzervatív forradalom kapcsán került szóba. Figyelembe véve, hogy egy 1942-es Gestapo-jelentés Ebelinget a „nemzetiszocializmus egyik legnagyobb ellenségének” tartotta, furcsa, hogy nagyrészt figyelmen kívül hagyták.⁶ Ezen cikk orvosolni hivatott ezt a hiányosságot azzal, hogy áttekintést nyújt politikai életéről. A cikk Ebeling világnézetének központi elemeit tárgyalja, amelyek hangsúlyozták a nemzetiszocializmus iránti ellenérzéseit és az attól való elfordulását. Felveti a kérdést, hogy miért választotta Ebeling az ellenál-

4 Rochholz 1994.

5 Schmidt 2005; Hespers 2021.

6 Kalle bűnügyi tisztviselő jelentése a *Deutsche Jugendfront*ról, 1942. február 21. (Deutsches Bundesarchiv, Koblenz, R3018-NJ1743).

lás útját, míg számos kortársa a konzervatív forradalomban a tolerancia vagy akár az új náci rezsimmel való együttműködés mellett döntött. Végezetül pedig azt is megkérdőjelezi, hogy miért nem tudtak Ebeling eszméi gyökeret verni a második világháború utáni német politikában, annak ellenére, hogy már korán csatlakozott az antináci ellenálláshoz.

Nemzeti forradalmi aktivizmus a Weimari Köztársaságban, 1919–1933

Hans Ebeling 1897. szeptember 2-án született a Rajna-vidéki Krefeld városában, fiatal felnőttkorát az első világháború határozta meg. 1915. június 15-én, négy nappal az érettségi vizsga letétele után, Ebeling bevonult a 9. (Schleswig-Holstein) gyalogsági tüzérezredbe, és még ugyanakkor novemberben a frontra küldték: a nyugati fronton vett részt a harcokban. 1916. május 25-én hadnaggyá léptették elő, és 1918. november 19-én szerelték le. 1919 márciusában visszatért Krefeldbe.⁷ Generációjának sok fiatal férfiához hasonlóan Ebeling világnézetét is a háborús élmények formálták. Kétségtől tagja volt a „frontgenerációnak”, amelyhez olyan háború utáni politikai vezetők tartoztak, mint az NSDAP vezetője, Adolf Hitler és a kommunista vezető Ernst Thälmann. A frontgeneráció által megélt világháborús tapasztalatok radikális impulzusokat eredményeztek: a kommunizmustól a szélsőséges nacionalizmusig. De ami minden radikális politikai irányzathoz tartozó leszerelt katona közös vonása volt: hogy kiábrándultak a hagyományos német vezetésből, amelyet részben felelősnek tartottak Németország háborús vereségéért. Míg a politikai jobboldal „hátba szúrásra” hivatkozott (amely részben mentesítette a Hindenburg–Ludendorff katonai duopóliumot a háború kimeneteléért viselt felelősség alól), Németország háború utáni szélsőjobboldala továbbra is ellenségesen viszonyult a Második Birodalom hitelét veszített volt (politikai) vezetéshez. A háború minden bizonnyal radikalizáló hatással volt Ebelingre is, aki helyeslően idézte Von Tirpitz nagyadmirális 1914. november 13-i naplóbejegyzésében kifejezett gondolatát: „A háború után csatla-

7 Dr. Hans Ebeling *önéletrajza* kértérítési kérelméhez. 1965. december 15. Archiv der Theo-Hespers-Stiftung, Mönchengladbach.

kozom a szocialistákhoz, és fáklyákat keresek, egy egész halomnyit. Mert van egy hidrafejú szörnyeteg, akit le kell győzni, mielőtt a dolgok jobbra fordulhatnának.”⁸ Ebeling az idézett műben azt írta, hogy az ilyen érzelmek a háború utáni Németország „forradalmi vágyait” tükrözték. De számára és sok honfitársának a „valódi forradalom, a mi forradalmunk korábban kezdődött, mint az 1918. novemberi események”, utalva a novemberi forradalomra, „amelyhez nem fűződött pozitív viszonyunk”.⁹ Ebeling a novemberi forradalom előtti radikalizálódását annak a felismerésnek tulajdonította, hogy a „vilmosi vagyonos burzsoázia” kudarcot vallott vezetése alapvetően negatív erő volt a német nemzeti életben. Ez alapján két következtetésre jutott, amelyek világnézetének meghatározó elemei maradtak: először is egy ösztönösen pozitív hozzáállás a fiatalok iránt, másodsor pedig ellenérzéseket a német társadalom hagyományos hatalmasságai, különösen a katonaságon belüli elitista klikk iránt.

Bár Ebelinget az ifjúság forradalmi potenciáljára helyezett hangsúlyja és a kvázimarxista osztályelemzéssel való kísérletezése megkülönböztette a Weimari Köztársaság más radikálisaitól, kétségkívül az első világháború utáni Németországban kialakult „konzervatív forradalom” részesének tekinthető. A konzervatív forradalom lényegében egy paradoxon volt. Ez egy olyan szélsőséges kifejezés, amellyel kevés író és értelmiségi azonosította magát, akiket egyébként ebbe a kategóriába soroltak. A forradalmat a német fasizmus „büntársának” tekintették, amely az intellektuálisan iránytalan Nemzeti Szocialista Párt számára kész szókincset és gőgös fogalmakat biztosított.¹⁰ Ennek a kusza „forradalomnak” soha nem voltak tagjai vagy egységes programja, amitől a kifejezés kétértelművé és vitathatóvá vált. Armin Mohler *Die konservative Revolution in Deutschland, 1918–1932* című művében egy sokszínű, de koherens szellemi mozgalom képét mutatta be, amely a Weimari Köztársaságban alakult ki. A mozgalomra jellemző volt, hogy elutasította mind a modernitás liberális-demokratikus irányzatát, mind a reakciós konzervatív monarchizmust.¹¹ Ugyanakkor a filozófust bí-

8 Von Tirpitz 1919.

9 Ebeling 1933b, 485.

10 Dietz 2017, 44.

11 Mohler 2005.

rálták a különböző gondolkodók és aktivisták túlzottan tág kategorizálása miatt. Mohler, aki könyve megírása során Ebelinggel konzultált, figyelmeztetést kapott tőle, amelyben azt írta, hogy „nem teljesen világos számomra, hogyan tudsz mindent összefoglalni a »völkisch«/»fiatal konzervatívoktól« az Ifjúsági Mozgalomig anélkül, hogy elmosnád a határokat”.¹² Mohlert koncepcionális szempontból is kifogásolták. Panagiotis Kondylis megállapította, hogy Mohler túlbecsülte a „konzervatív forradalom” filozófiai erejét, és hogy a liberalizmus, valamint az állam és a politika elsődlegességével kapcsolatos kritikáit már a neoliberaisok és a kommunisták is felvetették.¹³

Roger Woods több olyan jellemzőt is felvázolt, amelyek megkülönböztetik a konzervatív forradalom fogalmát a jobboldali politikai gondolkodás egyéb ágaitól. Először is a forradalom hívei tudatosan megpróbálták szakítani a háború előtti német társadalom elit konzervativizmusával, és elutasították az olyan reakciós elképzeléseket, mint a Második Birodalom lehetséges helyreállítása.¹⁴ Érdemes megjegyezni, hogy a „Harmadik Birodalom” kifejezést Arthur Moeller van den Bruck, a konzervatív forradalom egyik kiemelkedő írója alkotta meg.¹⁵ Másodszor Woods a konzervatív forradalmat a weimari parlamentáris demokráciával szemben megingathatatlanul ellenségesnek jellemezte, amelyet a forradalom tagjai pedig nagyrészt a nyugati hatalmak által kényszerített, idegen rendszernek tekintettek.¹⁶ Ez minden bizonnyal jelen volt Ebeling gondolkodásában is. Határozottan elutasította a weimari alkotmányt és a parlamentáris apparátust, amelyet egy, a folyóiratában 1932 júniusában megjelent manifesztumban „a versailles-i imperialista rabszolgaság rendszerének” nevezett.¹⁷ Végül Woods rámutatott arra, mennyire fontos volt a „szocializmus” a konzervatív forradalom gondolkodói számára. Ez a „szocializmus” nem hasonlított a baloldali politikai gondolkodáshoz, inkább egy átdolgozott szocializmus volt, amely a lövészárkok társadalmi kiegyenlítetttségében és meritokráciájában

12 Hans Ebeling Armin Mohlernek, 1946. november 9., Deutsches Literaturarchiv (DLA) Marbach, A: Mohler, Armin, HS.1999.0001.

13 Kondylis 1986, 59–60.

14 Woods 1996, 2.

15 Van den Bruck 1923.

16 Woods 1996, 2.

17 *Der Vorkämpfer* 1932a.

gyökerezett.¹⁸ Ebeling ebben a tekintetben is egyetértett Woods gondolkodásával.

Ebeling azonban felismerte a „konzervatív forradalomban” azokat a problémákat, amelyeket később Kondylis is azonosított: hogy a politika gazdaság feletti antiliberális elsőbbsége nem a konzervatív forradalom egyedülálló újítása volt, hanem azt a kommunisták már legalább Lenin ideje óta megvalósították. A weimari időszakban Ebelingre akadémiai témavezetője és politikai mentora, Friedrich Lenz professzor gyakorolt hatást, aki elutasította a versailles-i békeszerződést, mert az a politika gazdaság előtti meghajlását jelentette. Ebeling és Lenz szerint a politikának elsőbbséget kell élveznie a gazdasággal szemben, és az államnak olyan politikai gazdaságot kell kiépítenie, amely összhangban áll saját nemzeti fejlődésével. Ennek megfelelően Ebeling nem riadt vissza attól, hogy „szocialista” gazdasági elemzéssel foglalkozzon munkássága alatt, és elítélte a konzervatív forradalom más tagjait azért, mert meglátása szerint nem tudtak megfelelően elhatárolódni a kapitalizmustól és a faszizmustól, amelyeket ő egymással összefonódó fogalmaknak tartott. Bár Ebeling gyakran pejoratív értelemben használta a „fasiszta” kifejezést a weimari Németországban aktív antikommunista-nacionalista csoportok jellemzésére, a faszizmust alapvetően „a monopolkapitalizmus egyik uralmi formájának” tekintette.¹⁹ Nézetei szerint ez csupán a polgári demokratikus normákat érvényesítő módszer volt, nem pedig a kapitalizmustól elkülönülő rendszer. Hitler és Mussolini összehasonlítását „merésznek” nevezte, mivel szerinte Hitler mozgalma Németország katonai és politikai vereségéből fakadt, és a megoldást a versailles-i békeszerződés és annak ura, a „nemzetközi zsidó nagytőke” eltörlésében látta. Ezzel szemben az olasz faszizmus az első világháború utáni olasz remények csorbulásából és az olasz munkások sikertelen gyárfoglalási kísérletéből fakadt, amelyet Ebeling „amatőrnek” és nem szocialistának minősített. Az olasz politikai baloldal kudarcra vákuumot teremtett, amelyben az olasz faszizmus megvetette a lábát az iparilag fejletlen mediterrán országban.²⁰ Hogy még jobban megkülönböztesse magát és útítársait a konzervatív forradalom más

18 Woods 1996, 2.

19 Ebeling 1932b.

20 Ebeling 1932d.

alakjaitól, Ebeling a „nemzeti forradalmárok” megnevezést vette fel, amely a kompromisszumot nem ismerő radikalizmusra utalt. A „konzervatív forradalomhoz” hasonlóan a „nemzeti forradalmárok” sem volt rögzített tagsága, és nem is lehetett egyetlen elődjüket megnevezni. De ez a valóság nem akadályozta meg Ebelinget abban, hogy magának vallja a „nemzeti forradalmár” címkét, és olyan paramétereket állítson fel a mozgalom számára, amelyek tükrözik saját elképzeléseit.

A másik jelentős (és ugyanolyan nehezen definiálható) mozgalom, amelyhez Ebeling tartozott, a Német Ifjúsági Mozgalom volt. Nem létezett egyetlen egységes Német Ifjúsági Mozgalom (*Jugendbewegung*), inkább különböző csoportok konstellációja, amelyek mindegyike saját identitással rendelkezett. Ez az identitás néha politikai, néha kulturális, néha földrajzi, néha pedig vallási jellegű volt. Általánosságban elmondható, hogy a Német Ifjúsági Mozgalom a századfordulón született, és nagyrészt fiatal, férfi és városi jellegével tűnt ki. A városi fiatalok kirándulásokra és túrákra mentek a vidékre. De a Német Ifjúsági Mozgalommal kapcsolatos egyedi kultúra és hagyományok kialakulása megkülönböztette azt a pusztá kempingezéstől és főzéstől. Ezt a sajátos ifjúsági kultúrát *Wandervogel*nek („vándorló madár”) keresztelték el, és a polgári értékek elutasítását jelentette. Az első világháború kitorése és számos ifjúsági szervezet lelkes reakciója új szakaszba vezette a Német Ifjúsági Mozgalmat, amely alapvetően változtatta meg annak jellegét. A háború és az azutáni Weimari Köztársaság eseményei pedig tovább alakították a Mozgalmat, annak teljes összetettségében.

Leszerelése után Ebeling tudományos tevékenységbe merült: kezdetben építészetet tanult Krefeldben, majd áttért a nemzetgazdaságtanra, és végül 1929-ben a Giesseni Egyetemen védte meg doktori disszertációját Ferdinand Lassalle-ról. Korai tudományos pályafutását azonban megszakította az 1920. március–áprilisban kitört Ruhr-felkelés, amelyet az úgynevezett „Vörös Ruhr-hadsereg” vezetett. Ebeling részt vett a felkelés leverésében, amely egy erőszakos katonai hadjárat volt, és amelyet a hivatalos Reichswehr (német hadsereg) és a Freikorps néven ismert önkéntes félkatonai alakulatok hajtottak végre. 1920 végére megalapította a Krefelder Ifjúsági Szövetség (*Krefelder Jugendbund*) nevű ifjúsági szervezetet.²¹ 1921 augusztusában egyre jelentősebb sze-

21 Dr. Hans Ebeling önéletrajza, 1965. december 15.

repet vállalt a Német Ifjúsági Mozgalomban mint a Fiatal Nemzeti Szövetség (*Jungnationaler Bund*) alapítója és vezetője, amely kivált a Német Nemzeti Ifjúsági Szövetségből (*Deutschnationale Jungbund*). Ez szerinte „szakítást jelentett a sovinsizta, reakciós polgársággal, a »bosszúálló öregekkel« (tényleges életkortól függetlenül) és a hazafias harcosokkal”. Ebeling úgy vélte, hogy a Fiatal Nemzeti Szövetség és más szövetséges ifjúsági szervezetek, amelyek a háborús tapasztalatok és a *Wandervogel*-élmények szintéziséből alakultak ki, „egy új típus, a *Bündische* ember születését” jelentették.²² A „Bund” egy nehezen fordítható német szó (ez a cikk a kényelem és az egységesség kedvéért „szövetségnek” fordította), de olyan jelentést hordoz, amely hasonló a bajtársiasságban és a közös élményekben gyökerező kötelékhez vagy szövetséghez.

Ebeling életének és politikai fejlődésének egyik meghatározó pillanata a Ruhr-vidék 1923-as francia–belga megszállása volt. A versailles-i békeszerződésben előírt megfelelő és időbeni jóvátételi kifizetések elmulasztása miatt a szövetségesek csalódtak a Weimari Köztársaságban, ami arra késztette a harcias francia és belga kormányokat, hogy megszállják Németország iparosodott Ruhr-vidékét. Ez az 1925-ig tartó akció széles körű felháborodást váltott ki a német társadalom minden rétegében, beleértve a liberálisokat és a szociáldemokratákat is, akik passzív ellenállási kampányt indítottak. A Ruhr-vidék megszállásával szembeni német ellenállás jellemzőjévé váltak a drámaibb intézkedések is, köztük a szabotázs és az erőszakos megtorlás, amelyek különösen a szélsőjobboldalhoz kapcsolódtak. 1923-ig semmi sem utalt Ebeling életében vagy meggyőződéseiben arra, hogy olyan politikai nézeteket alakítana ki, amelyek különösen eltérnének a hagyományos német jobboldali nacionalizmus fő vonalától. Ebeling Ruhr-válság során szerzett tapasztalatai azonban transzformatív hatással voltak rá, és olyan pályára állították, amelyen nem egyszerűen nacionalistává, hanem „nemzeti forradalmárrá” vált. Ebeling és a Fiatal Nemzeti Szövetség többi tagja szabotázsstevékenységet folytatott a megszállók ellen, ami azt eredményezte, hogy a megszálló katonai bíróság távollétében halálra ítélte tevékenységéért. Ebeling kiábrándult a német hatalom hagyományos intézményeiből, különösen a német hadseregből (*Reichswehr*), amelyet azzal vádolt, hogy titokban ellátta robbanóanyagokkal az

²² Ebeling 1945b, 15–16.

olyan fiatal férfiakat, mint ő, és bátorította őket a szabotázstevékenységek végrehajtására, de hivatalosan tagadta bárminemű részvételét ezen háttérscatornákban, és megtagadta a megszálló erők által bűncselekményekkel vádolt fiatal szabotőrök védelmét vagy oltalmazását.²³ Számára ez a német állam hatalmas és állítólagos nacionalistáinak gyávaságát és árulását jelentette. A Ruhr-válság eseményei után egy évtizeddel Ebeling így reflektált: „elhagytak, szabotáltak és elárultak minket a nemzeti akaratunkban”, különösen a nacionalista burzsoázia.²⁴

Ebeling jelentős szimpátiája a baloldali radikalizmus iránt szintén a Ruhr-válság tapasztalataiból fakadt. A Kommunista Párt (KPD), amely kezdetben – 1923-ban – támogatta a német és francia munkásosztály kapitalizmus elleni szövetségét, hamarosan nacionalistább álláspontra váltott, amely a francia–német megszállást a gyarmatosított Németország elleni elnyomó cselekményként ábrázolta. Ezt az új irányvonalat Karl Radek 1923. június 20-i „Schlageter-beszédében” fogalmazta meg, amelynek középpontjában a Ruhr-vidéken harcoló Freikorps-katona, Albert Leo Schlageter küzdelme állt, akit a megszálló hatóságok általi kivégzése nacionalista mártírrá tett. Ebelinghez hasonlóan Schlageter is az első világháború veteránja volt, aki három évvel korábban részt vett a Ruhr-vidéki kommunista felkelés leverésében. Radek tisztelettel adózott ennek a „bátor ellenforradalmi katonának”, majd arra buzdította a Schlageterhez hasonló nacionalistákat, hogy gondolják át, miért is harcolnak: a német kapitalizmusért vagy a szabadságért; az antant oldalán Oroszország ellen vagy Oroszország oldalán az antant ellen.²⁵ A Kommunista Párt radikális fellépésre vonatkozó támogatása a Ruhr-válság idején, valamint a német nemzeti elit érzékelt árulása arra készítette Ebelinget, hogy sokkal pozitívabb képet alakítson ki a szocializmusról és magáról a Szovjetunióról. Ez ráébresztette őt „a politika és a gazdaság közötti összefüggésre” is, ami befolyásolta, hogyan tekintett a Weimari Köztársaság fennállása alatt végbement fontos eseményekre, mint például az 1924-es Dawes-tervre és az 1929-es

23 Ebeling 1945a, 19–20.

24 Ebeling 1933b.

25 Radek 1923.

Young-tervre („a Német Köztársaság önkéntes és végleges beolvasztása a nyugati imperializmusba”).²⁶

A Weimari Köztársaság viharos tizennégy éves fennállása alatt Ebelingnek nem sikerült bejutnia a német politikai élet főáramába. Megpróbált szövetségeket kötni hasonló gondolkodású ifjúsági szervezetekkel, és együttműködött más „nemzeti forradalmárokkal” szellemi projektekben; egy időben például Ernst Jüngerrel közösen szerkesztette a *Die Kommenden* című folyóiratot. De legjelentősebb szellemi vállalkozása saját „nemzeti forradalmi” folyóiratának, a *Der Vorkämpfer*nek 1929-es alapítása volt. A havonta megjelenő folyóirat küldetésnyilatkozata az volt, hogy „nem az egyes korrupciós eseteket kívánja kiemelni, vagy egyes személyeket támadni, hanem inkább a gazdasági és politikai elnyomás rendszerét mint egészet boncolgatni”.²⁷ Ennek megfelelően a *Der Vorkämpfer* alcíme *A politikai és gazdasági elnyomás ellen* volt. Nagyra törő ambíciói ellenére azonban a *Der Vorkämpfer* – akárcsak Ebeling legtöbb törekvése – megingathatatlanul a német politikai kultúra peremén maradt. Havi példányszáma Németország-szerte körülbelül hétezer volt, de főként Nyugat-Németországban olvasták, különösen a diákok.²⁸ A szerény példányszám ellenére Ebeling a *Der Vorkämpfert* a *Bündische* ifjúság „kifejeződésének” tekintette. A folyóirat kijelölt ellensége az „antinacionális (mert burzsoá és internacionalista!) kapitalizmus és annak fasiszta megnyilvánulásai” voltak.²⁹ Mint látni fogjuk, a konzervatív forradalommal szimpatizáló különböző személyiségeket és csoportokat Ebeling „fasiszta” címkével illette. Noha még a német politikai élet radikális szegmensén belül is nyilvánvalóan perifériális figura maradt, saját elemzéseinek tisztaságát és helyességét hangoztatva próbálta kompenzálni ismeretlenségét. Ez egy mélyen gyökerező elitizmust eredményezett, amely a konzervatív forradalom egészében megfigyelhető. Ez különböztette meg a nemzetiszocialista mozgalomtól, amely olyan mértékben hajlott a populizmus felé, hogy az olyan személyiségeket, mint Ebeling, Jünger és másokat, akik a konzervatív forradalomhoz kapcsolódtak, undorral töltötte el.

26 Ebeling 1930c.

27 Ebeling 1930a.

28 Dupeux 1976, 358.

29 Ebeling 1933b.

Összességében az Ebeling világnézetét meghatározó visszatérő ideológiai szál a lángoló német nacionalizmus, valamint az volt, hogy a fiatalok fontos szerepet fognak játszani a jövőbeli német államban. 1928-ban egy Német Ifjúsági Mozgalmi folyóirat megjegyezte, hogy Ebeling és a Fiatal Nemzeti Szövetsége egy „ifjúsági állam” létrehozására törekedett a jövőbeli, idealizált Németországban.³⁰ Ez egy olyan államot jelentett, amelyet a Német Ifjúsági Mozgalom hagyományai formáltak, mely koncepciót évtizedekkel később is hirdetett. Generációja hőiesen harcolt az első világháborúban, és elárulva érezte magát konzervatív idősebb generációjának kudarcot vallott „vezetése” miatt. A küzdelem határozta meg Ebeling világnézetének alakulását a weimari korszakban. Olyan fontos próbatételek, mint a német háborús vereség, a Ruhr-vidék megszállása, valamint az instabil politikai és gazdasági helyzet finomították elemzését, és arra készítették, hogy olyan nem lineáris álláspontokat foglaljon el, amelyek megkérdőjelezték a szigorú bal-jobb sémát. Például a Szovjetunió iránti támogatását az a realista meggyőződés támasztotta alá, hogy Oroszország, mint az egyetlen jelentős Versailles-ellenes hatalom, a nacionalista Németország természetes szövetségese. Ezt a pragmatikus nézetet osztották a „nemzeti bolsevikokhoz” közel álló aktivisták, mint Ernst Niekisch – de még a német katonai elit felső köreiben is talált némi támogatást.³¹ A Szovjetunió támogatása azonban Ebeling a szocialista államgazdaság által kínált gazdasági „csodák” iránti őszinte lelkesedését tükrözte, egy olyan ábrándos rajongást, amelyet más személyiségek, például Ernst Jünger is osztottak. De míg a konzervatív forradalom számos gondolkodója és aktivistája megvetően tekintett az NSDAP-ra, kevesen követték azt az elvi ellenállási utat, amelyet Ebeling 1933 után bejárt.

30 Lass 1928.

31 A *Reichswehr* bizonyos elit köreiben érzelmi és stratégiai okokból is jelen volt az orosz-barátság.

Az NSDAP hatalomátvétele és Ebeling ellenállása, 1933–1939

A konzervatív forradalom és a nemzetiszocializmus viszonya bonyolult volt. Egyes tudósok hajlamosak voltak a konzervatív forradalom eszméire a nemzetiszocializmus előfutáraként tekinteni, ami talán a német történetíráson belül még parázsló, elavult Sonderweg-vita maradványait tükrözte. Egy árnyaltabb nézőpont azon tény elismerése, hogy míg a konzervatív forradalomhoz kapcsolódó egyes személyiségek együttműködtek a nemzetiszocialista Németországgal (Carl Schmitt), mások magánéletükben továbbra is elutasították Hitler uralmát (Ernst Jünger), és néhányukat még meg is ölték a nemzetiszocializmus iránti köztudott ellenzékiségük miatt (Edgar Julius Jung). A konzervatív forradalmon belül gyakorlatilag a nemzetiszocializmussal kapcsolatos vélemények minden árnyalata megtalálható volt, a Hitler és mozgalma iránti szimpátiától és támogatástól a nyílt ellenségeskedésig. Fel kell tennünk a kérdést: miért éppen Ebeling utasította el olyan élesen az NSDAP-t, hogy ez a rezsim elleni aktív ellenállásához és hazájából való meneküléséhez vezetett?

1933-ban Hans Ebeling három szakaszt különböztetett meg a nemzeti forradalmi mozgalom fejlődésében. Érdeemes megjegyezni, hogy mindegyik szakasz egy-egy tagadásból állt. Az első 1910–1923-ig tartott, amikor is „a polgári »nacionalizmussal« foglalkoztunk, amely egybeesett a hazafisággal és a kapitalizmussal”. Ezt az időszakot a Német Ifjúsági Mozgalom éretté válása, az első világháborúban való részvétele, valamint a katasztrofális vereséget okozó polgári elit német vezetés elutasítása jellemezte. Ezt követte az 1923 és 1929 közötti időszak (amely a Ruhr-vidék megszállását és a *Der Vorkämpfer* első megjelenését ölelte fel), amelyben a nemzeti forradalmárok feladata „a nemzeti »szocialista« eretnokségek vizsgálata” volt. Ez kétségtelenül az NSDAP-ra és más irányzatokra utalt, amelyeket Ebeling nem tartott eléggé szocialistának. 1929-től 1933-ig „harcuk” a kapitalizmus és annak állítólagos „fasiszta” változatai ellen irányult, ami lényegében azt jelentette, hogy a konzervatív forradalom keretein belül heves és egymást pusztító támadásokat indítottak azok ellen, akikről Ebeling azt gyanította, hogy

eltérnek az ő purista elképzeléseitől.³² Ez illusztrálja azt a tragédiát, amely Ebeling politikai küldetésének középpontjában állt a késő Weimari Köztársaság idején. Ahelyett, hogy felismerte volna az NSDAP hatalomátvételével bekövetkező katasztrófát, és széles körű ellenzékot szervezett volna Hitler ellen, a nemzeti forradalmi csoportok közötti apró különbségekkel volt elfoglalva. Ezt legjobban a *Der Vorkämpfer* 1933 januárjában megjelent utolsó száma tükrözi. Az NSDAP hatalomátvétele és az azzal járó, eltérő nézetek elleni fellépés miatt az, amit a konzervatív forradalom állapotáról szóló „egyfajta elszámoltathatósági beszámolónak” szántak, végül a *Der Vorkämpfer* utolsó megjelent lapszáma lett. Különböző személyeket neveztek meg és ítélték el kemény szavakkal vélt kihágásaik vagy alkalmatlanságuk miatt. Franz Schauweckert „revizionistának”, „eltéréspártinak” nevezték, és a jobboldali félkatonai *Stahlhelm*-szervezethez fűződő kapcsolatai miatt állítólag nem volt jobb az NSDAP-nál. Ernst Niekisch-t termékeny és tehetséges íróként dicsérték, de úgy vélték, hogy a „megfáradt előző generációhoz” tartozik. Bár dicséretet kapott Róma- és Hitler-ellenességéért, Ebeling ironikusan bírálta a „magányos” Niekisch-t azért, mert opportunista módon „folyamatosan ellenezte” az együttműködést más csoportokkal. Otto Strassert, akit a *Der Vorkämpfer* egy korábbi számában már átfogóan elítéltek, ismét „szociális fasisztának” és „politikai csalónak” nevezték, aki hagyta, hogy a reakciós jobboldal zsoldosává tegyék Hitler ellen. Fritz Kloppe-t „bukottnak” minősítették, és „Possedismus” nevű programját (egy Kloppe által kitalált neologizmus, amely bizonyos hasonlóságot mutatott a disztributizmussal) komolytalannak tartották. Karl Otto Paetelt Ebeling blöffölőként állította be, akinek a Nemzeti Bolsevik Kiáltványát (1932) nem szabad komolyan venni. Friedrich Hielschert is bírálták.³³ Így a *Der Vorkämpfer* utolsó cselekedete az volt, hogy durván alábecsülte a Hitler által jelentett egzisztenciális fenyegetést, és helyette kritikáját befelé, más antináci személyiségek felé fordította azok vélt kudarcai miatt. Ez szimbolizálta a konzervatív forradalom szélesebb körű kudarcát arra, hogy koherens ellenállást szervezzen Hitler ellen. Ami valószínűleg ahhoz a kissé igazságtalan felfogáshoz vezetett, hogy a két világháború közötti Né-

32 Ebeling 1933b.

33 Ebeling 1933a.

metországban nem egy önálló és hiteles intellektuális mozgalom volt, hanem csupán a nemzetiszocialista rezsim intellektuálisan üres, mégis fellengzős előfutára.

Láttuk, hogy Ebeling olyan álláspontokat is képviselt, amelyek alapvetően ellentmondtak Hitlerének. A Szovjetunióval való szövetségre irányuló javaslat tabu volt a náci vezető számára, akinek összeesküvés-elméleti világnézete a szovjet kísérletet a „zsidó-bolsevizmus” epicentrumának tekintette. Mindenesetre mindent, ami a nemzetiszocializmuson belül „baloldali” szárnynak tekinthető, Hitler már 1926 februárjában, a bambergi konferencián kiirtott. Ráadásul a *Lebensraum*-politika a Szovjetunió által ellenőrzött kelet-európai területek meghódításán alapult. Ezzel szemben Ebeling úgy vélte, hogy a Szovjetunió „Versailles legerősebb ellenfele”, és a Németország és Oroszország közötti háború kilátásait a kapitalizmus szolgálatában álló nyugati imperialista cselszövés-ként bírálta. Kiemelte Hitlert, azt állítva, hogy az NSDAP vezetőjének szovjetellenes politikája csak az úgynevezett „uralkodó zsidó világpénzhatalomnak” szolgálna, amelynek Hitler látzólag ellene volt.³⁴ Az antiszemitizmus alkalmanként felfedezhető volt Ebeling nyelvezetében, például amikor „az egész zsidó és egyéb világ-sajtót” bírálta.³⁵ Ugyanakkor összességében a „zsidókérdésről” alkotott nézetei a két világháború közötti Németország radikális nacionalista köreinek antiszemita kultúrájához képest kifejezetten mérsékeltek voltak. 1932 augusztusában azt írta, hogy „a tőke sem zsidó, sem árja, a tőke az tőke”.³⁶ Ez a fajta árnyalatosság megkülönböztette őt az NSDAP éles hangú antiszemitizmusától. És bár kortársaitól különböző hozzáállása figyelemre méltó, Ebeling NSDAP-ellenes álláspontja irracionálisabb aggodalmakon is alapult. Mint már megállapítottuk, a konzervatív forradalomhoz kapcsolódó írók közül sokan olyan felsőbbrendűséget sugároztak, amely lehetővé tette számukra, hogy erkölcsi elitként tettelegjenek annak ellenére, hogy alig vagy egyáltalán nem élveztek széles körű támogatást. Ebeling sem volt kivétel, és az NSDAP-val szembeni kritikájának jelentős része ahhoz a vádhoz kapcsolódott, hogy a párt túlságosan törődött a „jogszerűséggel”. Az NSDAP „forradalomról”

34 Ebeling 1931.

35 Ebeling 1930b.

36 Ebeling 1932c.

szóló retorikáját azért kritizálták, mert az lehetetlen volt, amíg a párt a weimari alkotmány keretein belül működött: „a jogi forradalom önmagában ellentmondásos”.³⁷ Ez nemcsak a nemzeti forradalmárok elitizmusát és a tömegpolitika iránti megvetésüket mutatta, hanem lehetővé tette számukra, hogy kifogásokat találjanak sikertelenségükre a német politikai életben. Ha általános népszerűség tekintetében nem tudtak versenyezni az NSDAP-val, legalább a purista erkölcsi fölényt maguknak tudhatták.

A külpolitikával és a reformizmus kontra forradalom kérdéseivel kapcsolatos eltérő nézeteken túl Ebeling alapvetően gazdasági okokból is elutasította az NSDAP programját. Mint már említettük, a Szovjetunió iránti támogatása nem csupán egy ravasz, Versailles-ellenes reálpolitikában gyökerezett, hanem őszintén lelkesedett a szovjet tervgazdasági modellért. 1932 januárjában Berlinben megalakult az *Arbeitskreis für Planwirtschaft* (ARPLAN) („[Szovjet] Tervezett Gazdaság Munkacsoport”) nevű tanulmányi csoport a Szovjetunió ötéves tervének tanulmányozására. A csoport szorosan együttműködött a szovjet nagykövetséggel, és német értelmiségieket és aktivistákat gyűjtött össze, akik közül többen kapcsolódtak a konzervatív forradalomhoz, mint például Ernst Jünger, Friedrich Hielscher, Ernst Niekisch és Arvid Harnack.³⁸ Mások, mint például a magyar kommunista Lukács György és a német kommunista Hermann Duncker, szintén csatlakoztak az ARPLAN-hoz, ami jól illusztrálja, hogy a bal- és a jobboldal vezető értelmiségieit egyaránt ugyanaz a pálya vonzotta. 1932 augusztusában és szeptemberében huszonöt ARPLAN-küldött, köztük Werner Kreitz és Niekisch látogatást tett a Szovjetunióban. „Gyümölcsöző megbeszéléseket” folytattak a Gosplan vezetőivel Szentpéterváron, Moszkvában és Harkovban. A *Der Vorkämpfer* arra a következtetésre jutott, hogy az ARPLAN „egy fontos és szükséges munkához járul hozzá: elmélyíti ismereteinket az óriási újjáépítési munkáról, amely alapvetően átalakítja a Szovjetunió európai és ázsiai régióit”. A német szovjetbarát csoport továbbá segített „eloszlatni a félreértések és a rosszindulatú ellenségeskedés felhőit” a Szovjetunió természetét illetően. Az 1932 végén közzétett jelentés optimistán arra a következtetésre jutott, hogy az ilyen, „tudományos

37 *Der Vorkämpfer* 1930.

38 Costello–Tsarev 1993, 73.

kritika és politikai barátság szellemében végzett” munka megerősíti a kulturális kapcsolatokat Németország és a Szovjetunió között.³⁹ Ebeling a nemzeti forradalmárok gazdasági célját „az állami szocializmus mint kormányzati formaként” foglalta össze.

A *Der Vorkämpfer*-kör számos tagja számára (de Ebelinget kifejezetten kivéve) a Szovjetunió magángazdasági tevékenység elleni támadásainak támogatása a porosz állam történelmi modelljét idézte fel. A porosz szellemiséget a konzervatív forradalom egészében ünnepezték. Moeller van den Bruck *Der preußische Stil* (1916) és Spengler *Preußentum und Sozialismus* (1919) című műveit szinte szentírásként tisztelték egyes német nacionalisták. Annak ellenére, hogy nem rajongott a porosz szellemiségért, Ebeling csodálta a Szovjetunió állami szocializmusát, és szorgalmazta „a »termelési eszközök tulajdonjogának« a nemzet kezébe, a munkások, parasztok és katonák államába való átruházását!”⁴⁰ Megvetette az NSDAP gazdasági programját, amelyet félkész fasizmusnak minősített, utalva Mussolini vállalati rendszerére. A párt „antikapitalista hangulata” ellenére nem sikerült „megtámadnia a kapitalista gazdasági rendszer alapjait”, hanem éppen ellenkezőleg, megerősítette azt azzal, hogy „elismerte a magántulajdont és azt »állami« védelem alá helyezte”. Ebeling pozitívan hivatkozott a szociáldemokrata teoretikus, Rudolf Hilferding elemzésére, mely azt vetette fel, hogy alig van különbség a „pénzügyi kapitalizmus” és a kapitalizmus egyéb aspektusai, például az ipari kapitalizmus között. Ebeling érvelése szerint az NSDAP arra összpontosított, hogy a „pénzügyi kapitalizmust” babrálja mint Németország gazdasági gondjainak csodaszere, de nem fogta meg a kapitalizmus mélyebb problémáinak gyökerét.⁴¹ Így Ebeling arra a következtetésre jutott, hogy az NSDAP nem jelentett komoly fenyegetést a kapitalizmusra, és ez véleménye szerint elegendő volt ahhoz, hogy aláássa hitelességét, mint valóban „forradalmi” párt.

Hitler 1933. január 30-i kinevezése német kancellárrá és az azt követő náci hatalomkonszolidáció véget vetett az eltérő vélemények tolerálásának. Március 1-jén a Gestapo átkutatta Ebeling szüleinek házát Krefeldben. Másnap elmenekült szülővárosából, hogy elkerülje a letar-

39 *Der Vorkämpfer* 1932b.

40 Ebeling 1932b.

41 Ebeling 1932c.

tóztatást – Laubachon, Giessenen, Kreuzbergen, Dortmundon, Potsdamon, Stettinen és Berlinen keresztül utazott. Március 18-án visszatért Krefeldbe, ahol lőfegyver birtoklásának vádjával letartóztatták. Április 1-jén szabadult, és július közepéig Duisburgban élt a Fiatalkor Nemzeti Szövetségbe tartozó társaival, majd visszatért Krefeldbe.⁴² Visszatekintve erre az időszakra, Karl Otto Paetel megragadta a konzervatív forradalom számos „forradalmárának” irreális és önelégült hozzáállását. Megjegyezte, sokakat közülük „naiv büszkeséggel” töltött el az, hogy kis folyóirataikat Hitler kormánya betiltotta azzal az indokkal, hogy azok az állam fennmaradását veszélyeztető tevékenységeket folytathatnak. Ez hízelgett nekik, mivel azt sugallta, hogy veszélyt jelentenek a „békére és a rendre”, pedig a valóságban nem jelentettek komoly fenyegetést az új rezsimre.⁴³ Ebelingnek nem sikerült fenntartania csoportját mint földalatti szervezetet, ezért 1934 januárjában feloszlatta a Fiatalkor Nemzeti Szövetséget. Nem volt hajlandó behódolni a rezsimnek, és mivel valószínűsíthető volt, hogy további üldöztetéssel kell szembenéznie, augusztusban elmenekült Németországból. Saját szavai szerint Hollandiából és Belgiumból folytatta munkáját, hogy „megsemmisítse a náci rendszerbe és a Reichswehrbe vetett hitet, nemcsak saját csoportjaival, hanem másokkal (elsősorban a Katolikus Ifjúsággal) együttműködve is”.⁴⁴ Ez az együttműködés elsősorban a katolikus Theo Hespersszel a *Kameradschaft*, egy határozottan antináci propagandaújság létrehozásában csúcspontot ért el.

Míg Ebeling a Hitler-rezsimmel szembeni ellenállás nehéz útját választotta, azok a korábbi bajtársai, akik forradalmi ellenzékiességüket hirdették az NSDAP-val szemben, egyszerűen beletörődtek az új rezsimbe. Ez valószínűleg arra készítette Ebelinget, hogy újragondolja korábbi feltételezéseit, például azt a kegyetlen nézetét, hogy a német katolikusok természetüknél fogva szimpatizálnak a faszizmussal. 1932 februárjában azt írta, hogy „a faszizmus csak katolikus lélekből fakadhat”. Azon ritka esetek egyikén, amikor Ebeling a „poroszsággal” kacérkodott, azt írta, hogy bár a szektarianizmus „komikusnak” tűnhet, a valóság az, hogy „a faszizmus ráerőltetése a német népre és azok »sz-

42 Dr. Hans Ebeling önéletrajza, 1965. december 15.

43 Paetel 1965, 104.

44 Ebeling 1945a: borítósöveg.

tályokba« való felosztása ellentétes a porosz–német történelem hagyományával és a német nép valódi nemzeti érdekeivel”. A fasizmus erőltetése „a nemzetközi kapitalizmus és Róma uralmát jelenti Németország felett”.⁴⁵ Ebeling nem az egyedüli volt a konzervatív forradalmon belül, aki ilyen *odium theologicum*nak hódolt. Ernst Niekisch *Hitler: Ein deutsches Verhängnis* (1932) című művében a német nemzetiszocializmust „latin” és „katolikus” mozgalomként jellemezte, amely ellentétben állt a protestáns porosz hagyománnyal.⁴⁶ Lényegében Ebeling több korábbi szövetségese, akik hangoztatták „poroszságukat”, szelíden elfogadták az új rendszert, és néhányan a második világháború alatt a Német Birodalom szolgálatába álltak. 1945-re nyilvánvalóvá vált, hogy Ebeling felülvizsgálta a német katolikusokkal szembeni korábbi előítéletét. Dicsérte a katolikus *Bündische*-szervezeteket azért, hogy „hűséges és nélkülözhetetlen harcosok maradtak a fiatalabb generáció küzdelmében a jövő átalakításának jogáért”, és elismerte, hogy „döntő tényezők” voltak a Német Ifjúsági Mozgalmon belül.⁴⁷ Változó hozzáállását kétségtelenül befolyásolta szoros együttműködése és barátsága Theo Hespersszel, egy rajnai származású társával, aki a nácik hatalomra kerülése előtt részt vett a katolikus Quickborn ifjúsági mozgalomban. 1937-től Ebeling és Hespers kiadták a *Kameradschaft* című lapot mint antináci propagandaműszert, miközben titokban igyekeztek koordinálni az antináci ellenállást Németországon belül és kívül egyaránt.⁴⁸ A háború után Ebeling a *Kameradschaftot* a *Der Vorkämpfer* „utódjának” nevezte.⁴⁹

Hollandiában töltött száműzetése alatt a német kormány többször is kérte kiadatását a Harmadik Birodalomnak. 1934 szeptemberében letartóztatták egykori szervezetének, a Fiatal Nemzeti Szövetségnek tagjait, ami végül 1937 júniusában az essen perhez vezetett, amelyben több ifjúsági szervezetet állítottak bíróság elé. 1935 szeptemberében a holland és a német kormány megállapodást kötött egy bebörtönzött holland légierőtiszt és Ebeling cseréjéről, ami arra kényszerítette Ebelinget, hogy rendszeresen változtassa a lakhelyét hollandiai illegális

45 Ebeling 1932a.

46 Niekisch 1932.

47 Ebeling 1945b, 12.

48 Hespers 2021, 124–125.

49 Ebeling Mohlernek, 1946. november 9., DLA Marbach, A: Mohler, Armin, HS.1999.0001.

tartózkodása alatt. 1936 januárjában belgiumi beutazási vízumot kapott, és 1939. november 29-ig ott élt.⁵⁰ Az essen per során Ebeling társait üldözték Hitler rendszerének ellenzése miatt. A krefeldi Hans Böcklinget tizenkét év kényszermunkára ítélték, míg Dr. Karl Wegerhoff rejtélyes körülmények között meghalt cellájában; hivatalos okként öngyilkosságot jelöltek meg.⁵¹ Ebeling és társainak ellenállása a *Kameradschaft* lapjain is nyilvánvaló volt. 1937 novemberében a lap kijelentette, hogy „mi, fiatal németek, harcot folytatunk” a „barna pestis” [a nemzetiszocializmus] ellen, amely „Németországban tombol”.⁵² Ebeling 1938 januárjában figyelmeztetést fogalmazott meg a Harmadik Birodalom „hatalomvágyára, terjeszkedési szándékára és pángermán agressziójára”, megjósolva, hogy Hitler külpolitikája elkerülhetetlenül katasztrofális háborúhoz vezet.⁵³ Hespers keresztény hite a *Kameradschaft*-ban is megmutatkozott. Megjelentek olyan cikkek, amelyek az „adjátok meg a császárnak, ami a császáré” keresztény elvvel foglalkoztak, azzal érvelve, hogy „a Németországban uralkodó zsarnokság, önkény és erőszak jogot ad nekünk, és bizonyos körülmények között kötelességünké teszi, hogy minden tőlünk telhetőt megtegyünk a törvény és a rend helyreállítása érdekében hazánkban”.⁵⁴ A második világháború 1939 szeptemberi kitörése megerősítette Ebeling és Hespers *Kameradschaft*-ban megfogalmazott jóslatait. Míg Ebelingnek sikerült Angliába menekülnie, Hespers családjával együtt Hollandiában maradt. 1940 májusában Németország lerohanta Hollandiát, ami arra készítette Hesperst és családját, hogy két éven át bizonytalan és illegális életet éljenek, mielőtt 1942-ben a Gestapo felkutatta és letartóztatta őt. Berlinbe szállították, 1942 szeptemberétől 1943 júliusáig kihallgatták, majd a berlini Népi Bíróság halálra ítélte. 1943. szeptember 9-én Plötzensee-ben akasztották fel, több száz másik fogoly mellett.⁵⁵ Miután elkerülte a hasonló sorsot, Ebeling a háború végéig Angliában maradt. A papírhiány miatt megszűntette a *Kameradschaft* kiadását. Ehelyett két angol nyelvű röpirat, a *The Caste* és a *The German Youth Movement*

50 Dr. Hans Ebeling önéletrajza, 1965. december 15.

51 Ebeling 1945b, 23.

52 *Kameradschaft* 1937b.

53 Ebeling 1938.

54 *Kameradschaft* 1938.

55 Hespers 2021, 375.

megírására fordította figyelmét. Csak 1947-ben tért vissza Németországba, miután engedélyt kapott arra, hogy meglátogassa beteg édesanyját. Apja 1944-ben halt meg, tévesen azt gondolva, hogy fia Németország belga megszállása során életét vesztette.⁵⁶

A porosz katonai „kaszt” és a Harmadik Birodalom

Ebeling weimari korszakbeli írásainak áttekintése azt mutatja, hogy következetesen és határozottan ellenezte a nemzetiszocializmust. Első ránézésre feleslegesnek tűnhet feltenni azt a kérdést, hogy miért döntött úgy, kockáztatja az életét és a szabadságát azzal, hogy ellenáll Hitler rendszerének. Habár azok közül, akik a konzervatív forradalomhoz kapcsolódtak, sokan tettek hasonlóan harcias, nácizmusellenes kijelentéseket az 1933-as hatalomátvétel előtt, végül mégis úgy döntöttek, hogy beállnak a sorba. Miért állt tehát ellen Ebeling, míg sok egykori nemzeti forradalmi kortársa a beletörődést választotta? A magyarázatot a konzervatív forradalom keretein belül a „poroszság” fogalmára helyezett eltérő hangsúlyokban lehet megtalálni.

Közvetlenül az 1933-as hatalomátvétel előtt a „nemzeti bolsevik” publicista, Karl Otto Paetel tisztázta, hogy a sok német nacionalista által „Poroszországnak” tulajdonított jelentőség „nem Poroszország országáról szól... hanem Poroszország akaraterejéről. Mondhatnánk, hogy Németország »porosztításáról« van szó”.⁵⁷ „Poroszország” fogalma elválaszthatatlanul összekapcsolódott a porosz militarizmus koncepciójával, amely romantikus vonzódást váltott ki a nacionalisták körében. Egy szigorú, autoriter és spártai stílusú államot képzeltek el Németországban. De Ebeling már 1933 előtt is óva intett a militarizmus ezen változatától. Ez megkülönböztette őt néhány túlbuzgó kortársától, akik rajongtak Poroszországért. Csak Hitler hatalomra kerülése után váltak Ebeling poroszságban rejlő veszélyekről alkotott nézeti írásainak fontos témájává, és képezték 1945-ös a *The Caste* címet viselő röpiratának a fő téziséét. Ez a véleménykülönbség különösen jól látható volt a wei-

⁵⁶ Dr. Hans Ebeling önéletrajza, 1965. december 15.

⁵⁷ Paetel 2019, 64.

mari korszak végén Ebeling és Ernst Jünger között. 1933 januárjában Ebeling dicsérte Jüngert írásai radikális és antiburzsoá jellegéért, valamint azért, hogy elutasította a „nemzetiszocializmus tartalmatlan hablatyát”, de Ebelinget zavarta Jünger lelkesedése a „háború mint inherensen jó dolog” iránt. Jünger az *In Stahlgewittern* című, 1920-ban megjelent, fronton szerzett tapasztalatairól szóló emlékiratának szerzőjeként vált közismertté. A '30-as években Jünger kidolgozott egy sztoikus „hősi realizmus” filozófiát, amely szerint a történelmi sorsot „hűvösen” kell elfogadni. Hősi realizmusának értéke minden körülmények között a *cselekvésben* gyökerezik, minden eshetőséget a világ alakítására és átalakítására irányuló erőfeszítéssé formálva. Ez az elmélet hasonlóságot mutat Nietzsche *amor fati*-jával, amely hősi módon elfogadja és elviseli a nehézségeket, miközben reálisan magáévá teszi az élet legalapvetőbb erőit, beleértve az erőszakot és a pusztítást is. Ebeling azzal érvelt, hogy Jünger azon állítása, miszerint »»minden háborúban« – és ismét hangsúlyozva, hogy »nem számít«, ki indítja és ki ellen folyik – ő is a sorokban fog állni”, veszélyes előjel. Ez arra a következtetésre vezette Ebelinget, hogy Jünger „túl egyoldalúan koncentrált a háborúra”.⁵⁸ Bár Ebelingnek magának is kifogástalan katonai szolgálati múltja volt az első világháborúból – ami megnehezítette a náci számára, hogy rágalmazzák –, soha nem vette fel a „hazám, jó vagy rossz” hozzáállást. Nehéz elkerülni azt a következtetést, hogy a „hősi realizmus” támasztotta alá Jünger nemzetiszocialista rezsim iránti toleranciáját. Figyelembe véve a militarizmus iránti támogatását és az írásaiban megjelenő katona archetípusát, nem meglepő, hogy ez a hozzáállás később arra vezette, hogy – bár nem túl lelkesen – részt vegyen a német háborús erőfeszítésekben. A második világháború alatt viszont aktív szolgálatba, de az 1944. július 20-i merényletet követően elbocsátották. Ebeling 1945-ben azt írta, hogy a történelmi Poroszországban létező „merev társadalmi rend” „formálta a porosz és a poroszodott német hadsereg, valamint tiszti karuk jellemét”.⁵⁹ Tudatosan vagy tudat alatt, Jünger állam iránti, nagyrészt feltétel nélküli katonai szolgálatra irányuló hozzáállása a porosz szellemiség értékeit tükrözte.

58 *Der Vorkämpfer* 1933.

59 Ebeling 1945a, 5.

Bár Ebeling a *Der Vorkämpfer* (1929–1933) megjelenése alatt megtúrte írói körében a porosz eszme iránti lelkesedést, saját írásainak többségéből ez az érzelm szembe tünően hiányzott. 1945-re már azt állította, hogy a „poroszság”, mint hiper militarizált és agresszív ideológia, beágyazódott a német katonai elit felső rétegeibe, amelyet ő „kasztnak” nevezett. Újszerű elemzést nyújtott a Harmadik Birodalomban 1933 és 1938 között fennálló hatalmi dinamikákról, amelyben Hitler nagyrészt a Reichswehren belüli, poroszosodott katonai „kaszt” revansista vágyait követte. Úgy látta, hogy ez a kaszt uralta a német állam ügyeit a vilmosi korszaktól kezdve a Weimari Köztársaságon át egészen a nemzetiszocialista Németországig. Bár ez a „kaszt” nem kedvelte Hitlert és pártját „baloldali demagógiája, vulgáris antiszemitizmusa és brutális, műveletlen vezetői” miatt, készek voltak támogatni politikai vezetését annak érdekében, hogy kihasználják széles társadalmi támogatottságát, és így előmozdítsák valódi céljukat, a bosszúháború kirobbantását. Ebeling így magyarázta: „A porosz militarizmus volt a fő céljuk, és ezért készek lettek volna paktumot kötni magával az ördöggel is.”⁶⁰ A katonai elit Harmadik Birodalomban betöltött központi szerepéről szóló elméletével előrevetítette Karl-Heinz Janssen és Fritz Tobias későbbi történelmi érveléseit.⁶¹ Ebeling elemzésében azonban nagyrészt elvesztek a történelmi árnyalatok és a náci hatalomátvételének összetettsége. Olyan általánosító állításokat fogalmazott meg, mint hogy „a Harmadik Birodalom a Reichswehr alkotása”, „az 1933-as nemzeti forradalmat a porosz militarizmus indította el katonai célokból”, és hogy Hitler hatalomra jutása „a tábornokok, és senki más” miatt történt.⁶² Pontos történelmi elemzésként Ebeling tézise hiányosnak bizonyul; azonban propagandaként jobban érthető. Ebeling figyelmeztetései, miszerint ki kell irtani a „poroszságot” a német hadseregből, saját háború utáni rendeződésre vonatkozó reményeit tükrözték. Hasonló érzelmeket hangoztatott Otto Strasser is, egy volt náci, aki 1933 előtt Hitler kegyvesztettjévé vált. Ebelinghez hasonlóan Strasser is reménykedett abban, hogy befolyást gyakorolhat a háború utáni német politikára. Úgy tűnik, hogy Ebeling és Strasser kapcsolata a weimari időszakban az idő mú-

60 Uo., 34.

61 Janssen–Tobias 1994.

62 Ebeling 1945a, 32. o.

lásával megromlott. Kezdetben Strasser *National Sozialistische Briefe* című lapját 1930-ban a *Der Vorkämpfer* testvérlapjaként hirdették, és mindketten írtak cikkeket a *Die Kommenden* című nemzeti forradalmi folyóiratba. De 1931 végére Strassert Ebeling és szövetségesei teljes mértékben elítélték, „politikai halottnak”, „keresztény fasisztának” és a reakciós jobboldal ügynökének bélyegezték.⁶³ Strasser azonban, aki szintén elmenekült a náci uralom elől Hitler kancellárrá válása után, később antináci propagandát kezdett készíteni, és a porosz militarizmus kérdésében hasonló hangnemet ütött meg, mint Ebeling. Strasser 1940-ben azt írta, hogy „Németországnak magának kell politikailag, erkölcsileg és területileg is megsemmisítenie a porosztságot”.⁶⁴ Ez a közös vélemény azonban nem volt elegendő ahhoz, hogy a második világháború utáni politikában újbóli közeledés jöjjön létre a két férfi között.

Száműzetés és háború utáni vízió

Az ellenállás évei alatt Ebeling egyértelműen abban reménykedett, hogy a Hitler-rezsim bukása után saját jövőképeinek helye lesz abban a rendszerben, amely a német vereség kohójából kialakul. Kifejezte reményét, hogy a háború utáni német állam „továbbhaladhat Vilmos imperializmusának, Weimar határozatlanságának [és] Hitler despotizmusának sírjain”.⁶⁵ Ebeling nem csupán a Hitler-rezsim reakciós kritikusaként lépett fel. Pozitív jövőképet vázolt fel a jövőbeli német államról, remélve, hogy elkerülhető lesz egy olyan megoldás, amely csupán „visszatérést jelentene Weimarba”. Bár a weimari demokrácia kritikusaként lépett fel, Ebeling elutasította a diktatúrákat. 1937 novemberében azt írta, hogy „minden diktatúra elkerülhetetlen sorsa”, hogy rövid időn belül „a »szolgálattól« az önkényességhez, a hatalomtól az erőszakhoz vezet”. Ennek megfelelően „a nemzetek sorsát soha nem szabad kizárólag egyetlen személy kezébe adni”.⁶⁶ Ebeling azt állította, hogy 1935-től ő és támogatói „teljes mértékben nyugati irányvonalat követtek”,

63 *Der Vorkämpfer* 1931.

64 Strasser 1940, 229.

65 Ebeling 1945b, 29.

66 Kameradschaft 1937a.

ami magában foglalta a porosz ideológiához és a szovjet totalitarizmus-hoz hasonló despotikus ideológiák elutasítását.⁶⁷ Bár nézetei egyértelműen fejlődtek, nem volt hajlandó beismerni, hogy meggondolta magát.

Ebeling már a második világháború kitörése előtt elkezdte felvázolni egy program alapját, amelyet országának szánt „a nemzetiszocializmus felszámolása után”. Úgy vélte, hogy „Németország elsődleges szükséglete a demokrácia”, de azzal érvelt, hogy „csak a németek tudják megteremteni”, ahelyett, hogy azt kívülről kényszerítenék rájuk. A Német Ifjúsági Mozgalom hagyományaihoz fordult abban a reményben, hogy azok progresszív iránymutatást nyújthatnak ezen a téren. Kedvenc „receptje” ezért azon a meggyőződésen alapult, hogy a német ifjúságnak vezető szerepet kell játszania az állam ügyeiben, amelyeket nem szabad a múlt generációira hagyni.⁶⁸ Ebeling optimistán viszonyult a föderalizmus fejlődéséhez Nyugat-Németországban, és nyilvánvaló jóváhagyással írta Armin Mohlernek: „A Bündisch szinonimája a föderalizmusnak!!! Ez most már egyértelmű.” Száműzetéséből 1946-ban megalapította a „Londoni Bizottságot a Szövetségi Németországért”, hogy támogassa a Szövetségi Köztársaság létrehozását szülőhazájában. Megjegyezte, hogy „érdekes volt látni, hogyan támaszkodnak a föderalisták a Német Ifjúsági Mozgalomra és a »Bündisch« (»Bündisch állam«) elvre. (Különösen az alsó-szászok)”.⁶⁹ Bizonyos értelemben Ebeling a kialakulóban lévő politikai főáramhoz csatlakozott, amely a Szövetségi Köztársaság 1949-es megalapítását hangsúlyozta. Néhány fontos ponton azonban Ebeling elképzelései továbbra is megkülönböztetőek maradtak. Külpolitikájában az „antiimperializmus” és az „antikolonializmus” kapott elsőbbséget, de ez nagyrészt a német agresszív háború elutasításának kontextusában történt. Az új Németországnak tiszteletben kellett tartania „más nemzetek nemzeti méltóságát”. Támogatta „a nagybirtokok felosztását a parasztság igényeinek kielégítése érdekében”, ami egy kifejezetten baloldali jellegű politika volt. Vallási kérdésekben fontosnak tartotta az egyház és az állam szétválasztását,

67 Ebeling Mohlernek, 1946. november 9., DLA Marbach, A: Mohler, Armin, HS.1999.0001.

68 Ebeling 1945b, 31–35.

69 Ebeling Mohlernek, 1946. november 9., DLA Marbach, A: Mohler, Armin, HS.1999.0001.

valamint azt, hogy a keresztény egyházak „független vallási szervezetek” legyenek.⁷⁰

Németország katonai veresége ellenére Ebeling nem térhetett vissza azonnal szülőföldre. A Hitler-rezsim megfosztotta német állampolgárságától, és csak 1948 októberében lett brit állampolgár.⁷¹ Végül 1947-ben ideiglenesen visszatért Németországba, ahol elismerte, hogy „nagyon lassan indulunk” egy új politikai csoport létrehozásában. Az volt a szándéka, hogy a 20 és 45 év közötti férfiakat célozza meg, „vagyis a két háború két fiatal generációját”, és új ifjúsági mozgalmat hozzon létre Nyugat-Németországban (kezdetben a brit zónában). Armin Mohlernek elmagyarázta, hogy ő és támogatói „jól haladnak”, és vigasztalást talált abban a tényben, hogy „a régi pártok teljesen kudarcot vallanak... az összes pártban csak a szavazók 3–5%-a van! Vagyis 95–97% NEM”, írta. Vigasztalta, hogy a weimari korszak pártjai látszólag nem tudták meghódítani a politikai teret. Természetesen Ebeling optimizmusa korai volt, mivel az SPD hamarosan a nyugat-német politika egyik fő erejévé vált; és bár a korábbi Centrum Párt soha nem nyerte vissza háború előtti jelentőségét, számos korábbi tagja megalapította az új Kereszténydemokrata Uniót (CDU). Ebeling németországi tevékenysége arra összpontosult, hogy megpróbálja összehangolni a háború előtti „Bünderische” mozgalmat az új föderalista mozgalommal („Bündisch egyenlő a föderalizmussal”).⁷² Előre látta, hogy a Német Ifjúsági Mozgalomnak kiemelt szerepe lesz a fiatalok irányításában, az iskolák és az egyházak mellett, hogy megteremtse „azt a jobb világot, amelyben mindannyian reménykedünk”.⁷³ Ebeling mégsem tudott hatást gyakorolni a nyugat-német politikára. Csak 1949-ben kapott állandó tartózkodási engedélyt. Nemtetszését fejezte ki amiatt, hogy „a régi gárda” megkapta „a politika monopóliumát”. 1947-ben egy kéthetes rajnai látogatása során a körülményeket „nagyon érdekesnek” találta. Tévesen állította, hogy „a politikai gyilkosságok ismét divatba jöttek”, holott a valóságban

70 Ebeling 1945b, 31–35.

71 „Naturalisation Certificate: Carl Hans Arthur Ebeling, of no Nationality. Resident in London. Certificate AZ48134 issued 27 October 1948”, The National Archives (Kew), HO 334/222/48134.

72 Ebeling Mohlernek, dátum nélkül (kb. 1947 vége), DLA Marbach, A: Mohler, Armin, HS.1999.0001.

73 Ebeling 1945b, 40. o.

ezek ritkák voltak a Weimari Köztársaság korai válságéveihez képest. Ebelinget azonban leginkább a „porosz katonai kaszt” által tanúsított „katasztrofális” alakoskodás zavarta. Elítélte a német politikában tapasztalható „képzelőerő hiányát”, és azzal érvelt, hogy „CSUPÁN egy teljesen ÚJ megközelítéssel, és kizárólag a Német Ifjúsági Mozgalom perspektívájából” lehet bármit is elérni, miközben tisztában volt saját korlátaival („anélkül, hogy túlbecsülne saját képességeit”).⁷⁴

Az Ebelinghez hasonló száműzöttek közvetlen befolyása a Harmadik Birodalom idején megcsappant, ami a következő években nagyrészt tehetlenné és erőtlenné tette őket. Ironikus módon Hitler leghangsúlyosabb ellenfeleinek menekülése valószínűleg megfosztotta őket attól a lehetőségtől, hogy teljes és érdemi szerepet töltsenek be a német történelem következő szakaszában. Sok német száműzöthöz hasonlóan Ebelinget is megbélyegezte az a méltánytalan feltételezés, hogy önző vagy gyáva okokból menekült el Németországból, és a kollektív szenvedés legrosszabb éveit külföldön élte át. Ebeling szerényen élt szabadúszó újságíróként, és kis örökségéből tartotta fenn magát. Élete vége felé, végső stádiumú rákban szenvedve, kénytelen volt szociális segélyből élni. 1968. május 17-én halt meg a Rajna-vidéki Mönchengladbach városában. Arno Klönne német szociológus, aki Ebelinggel személyes barátságot kötött, miután az visszatért a Rajna-vidékre, megjegyezte, hogy „soha nem tudta feldolgozni a nemzetiszocialista korszak keserű élményeit”.⁷⁵

Ebelingnek nem diadalmas visszatérésben volt része a hálás német nép előtt, hanem éppen ellenkezőleg: jelentéktelenséggel és gyanakvással szembesült. Bár valószínűleg némi örömet talált az új nyugat-német állam föderalista jellegében, annak politikai vezetése biztosan nem a Német Ifjúsági Mozgalomból került ki. Ebeling politikai ideológiájának átívelő szála volt, hogy nagy jelentőséget tulajdonított a német ifjúságnak mint haladó erőnek. A nyugat-német közvélemény azonban a háború utáni vezetés kérdésében nem az ifjúsághoz fordult, hanem Konrad Adenauert választotta, egy olyan politikust, aki még a Hitler és Ebeling által képviselt „frontgeneráció” előtti nemzedékből származott,

74 Ebeling Mohlernek, dátum nélkül (kb. 1947 vége), DLA Marbach, A: Mohler, Armin, HS.1999.0001.

75 Klönne, 6.

nemhogy a fiatalabb generációból. Adenauer a Harmadik Birodalom idején magánemberként élt Németországban, bár élete nem mindig volt könnyű. Az a tény azonban, hogy Adenauer és más konzervatívok Hitler rezsimje alatt Németországban maradtak, lehetővé tette számukra, hogy közvetlen szerepet játszanak az ország háború utáni politikájában. Ebeling hevesen támadta a német katonai kasztot, ráhárítva a felelőséget a nemzetiszocializmus borzalmaiért. Természetesen ez nem kapott olyan mértékű támogatást, amilyenben Ebeling reménykedhetett, abban a háború utáni Nyugat-Németországban, amely a német társadalom megbékélését és a Nyugattal való gyors integrációt kereste. Az Adenauerhez hasonló politikusok már színen voltak, amikor a Hitler-rezsim összeomlott. Az Ebelinghez hasonló száműzöttek közvetlen befolyása megfogyatkozott, ami a következő években nagyrészt tehetlenné és erőtlenné tette őket. Ironikus módon Hitler leghangosabb ellenzőinek menekülése valószínűleg megfosztotta őket attól a lehetőségtől, hogy teljes és jelentőségteljes szerepet töltsenek be a német történelem következő szakaszában.

Irodalom

- Ahrens, Rüdiger 2015: *Bündische Jugend: Eine neue Geschichte 1918-1933*. Göttingen, Wallstein Verlag.
- Costello, John – Tsarev, Oleg 1993: *Deadly Illusions: the KGB Orlov Dossier Reveals Stalin's Master Spy*. New York, Crown.
- Der Vorkämpfer* 1930: Nach der Reichstagwahl, október.
- Der Vorkämpfer* 1931: Nationalsozialistische Kampfbewegung, október.
- Der Vorkämpfer* 1932a: An den Jungnationalen Bund!, június.
- Der Vorkämpfer* 1932b: Arplan in der UdSSR, november–december.
- Der Vorkämpfer* 1933: „Nationalrevolutionäre” Abweichungen, január.
- Dietz, Bernhard 2017: „Conservative Revolution” in Europe? Radical Conservatism in a Transnational Perspective, 1918–1939. *Introduction, Journal of Modern European History*, 15. évfolyam, 1, 44.
- Dupeux, Louis 1976: *Nationalbolschewismus in Deutschland 1919-1933: Kommunistische Strategie und konservative Dynamik*. München, Beck.
- Ebeling, Hans 1930a: Cím nélküli. *Der Vorkämpfer*, augusztus.
- Ebeling, Hans 1930b: Deutschland-Russland. *Der Vorkämpfer*, augusztus.
- Ebeling, Hans 1930c: Rheinische Jugend und Younggesetze. *Der Vorkämpfer*, június.
- Ebeling, Hans 1931: Schattenboxen gegen Boersenfuersten. *Der Vorkämpfer*, január.
- Ebeling, Hans 1932a: Katholischer Fascismus. *Der Vorkämpfer*, február.
- Ebeling, Hans 1932b: Nacionarevolutionäre Forderungen. *Der Vorkämpfer*, május.

- Ebeling, Hans 1932c: NSDAP – Teil II. *Der Vorkämpfer*, augusztus.
- Ebeling, Hans 1932d: Teil 3. *Der Vorkämpfer*, szeptember.
- Ebeling, Hans 1933a: Der Ursprung des Nationalrevolutionären. *Der Vorkämpfer*, január.
- Ebeling, Hans 1933b: Zum 4. Jahrgang des Vorkämpfer-Kampfes. Der Ursprung des Nationalrevolutionären, *Der Vorkämpfer: gegen politische und wirtschaftliche Unterdrückung*, január. Staatsbibliothek zu Berlin (SBB) Unter den Linden, Ztg 10852 MR.
- Ebeling, Hans 1938: Wer ist der Stärkere? Aussenpolitischer Ausblick um die Jahreswende. *Kameradschaft*, 3. szám, január.
- Ebeling, Hans 1945a: *The Caste: The Political Role of the German General Staff between 1918 and 1938*. London, New Europe Publishing Co.
- Ebeling, Hans 1945b: *The German Youth Movement*. London, The New Europe Publishing Co.
- Hespers, Nora 2021: *Mein Opa, sein Widerstand gegen die Nazis und ich*. Berlin, Suhrkamp Verlag.
- Janssen, Karl-Heinz – Fritz, Tobias 1994: *Der Sturz der Generäle. Hitler und die Blomberg-Fritsch-Krise 1938*. München, Beck.
- Kameradschaft* 1937a: Jugendbewegung und Demokratie, 1. szám, november.
- Kameradschaft* 1937b: Schriften junger Deutscher. Deutsche Nationalbibliothek (DNB) Frankfurt am Main, D 83/37935), 1. szám.
- Kameradschaft* 1938: Ist Hitler Legal? 3. szám, január.
- Klönne, Arno: „Introduction”, in Schmidt. *Ein anderes Deutschland*.
- Kondylis, Panagiotis 1986: *Konservatismus: Geschichtlicher Gehalt und Untergang*. Stuttgart, Ernst Klett Verlag.
- Lass, Werner 1928: Wehrhafte Jugendbewegung von Schilljunge. *Flamberg: Monatsschrift der Schilljugend*. Archiv der deutsche Jugendbewegung, Burg Ludwigsteig, 1. szám.
- Mohler, Armin 2005: *Die konservative Revolution in Deutschland*. Graz, Ares Verlag.
- Niekisch, Ernst 1932: *Hitler, ein deutsches Verhängnis*. Berlin, Widerstands Verlag.
- Paetel, Karl Otto 2019: *National Bolshevist Manifesto*. Online, ARPLAN.
- Paetel, Karl Otto 1965: *Versuchung oder Chance? Zur Geschichte des deutschen Nationalbolschewismus*. Göttingen, Musterschmidt Verlag.
- Radek, Karl 1923: Leo Schlageter: The Wanderer into the Void. *Labour Monthly*, szeptember.
- Rochholz, Susanne 1994: *Hans Ebeling: Die Deutsche Jugendbewegung und der Widerstand gegen den Nationalsozialismus*. Mönchengladbach, Theo Hespers Alapítvány.
- Schmidt, Fritz 2005: *Ein anderes Deutschland: Widerstand und Verfolgung durch NS-Organen – Der Kreis um Hans Ebeling und Theo Hespers im Exil*. Edermünde, Achims Verlag.
- Schüddekopf, Otto-Ernst 1960: *Linke Leute von rechts: Die nationalrevolutionären Minderheiten und der Kommunismus in der Weimarer Republik*. Stuttgart, W. Kohlhammer Verlag.
- Strasser, Otto 1940: *Hitler and I*. Boston, Houghton Mifflin.
- Van den Bruck, Arthur Moeller 1923: *Das Dritte Reich*. Berlin, Ring Verlag.
- Von Tirpitz, Alfred 1919: *My Memoirs: Volume II*. New York, Dodd, Mead & Co.
- Woods, Roger 1996: *The Conservative Revolution in the Weimar Republic*. London, Palgrave Macmillan.